

FONÈTICA

CONTINGUTS

- ✓ **Diftongs i hiats en un registre formal**
- ✓ **Pronunciació de *a* i *e* en els parlars balears**
- ✓ **La síl·laba tònica de certes paraules**
- ✓ **Pronunciació de les vocals *o/u***
- ✓ **Pronunciació d'elisions i sinalefes**
- ✓ **Pronunciació dels sons oclusius *p/b, t/d, c/g***
- ✓ **Pronúncia dels sons oclusius en un registre formal**
- ✓ **Pronunciació incorrecta de les consonants nasals**
- ✓ **Pronunciació de la *h***
- ✓ **Pronunciació de la essa sorda [s] i la essa sonora [z]**
- ✓ **Pronunciació de les consonants africades alveolars**
- ✓ **Pronunciació del sufix *-itzar***
- ✓ **Pronunciació dels sons fricatius i africats palatals [ʃ], [tʃ], [Z] i [dZ]**
- ✓ **Els sons laterals: la *l* [l] i la *ll* [x]**
- ✓ **Els sons ròtics**
- ✓ **Els sons [b] i [v]**

DIFTONGS I HIATS EN UN REGISTRE FORMAL

Pronúncies de diftongs i hiats en un registre formal

En un registre formal cal evitar:

- La supressió de la *a* àtona final dels substantius acabats en *-ia*: «*gabi*» per *gàbia*, «*indiferenci*» per *indiferència*, etc.
- La reducció de diftongs a una sola vocal: «*coranta*» per *quaranta*, «*cantitat*» per *quantitat*, «*casi*» per *quasi*, «*aigo*» per *aigua*, «*pasco*» per *pasqua*, etc.
- La pronunciació «*au*» en comptes de *o* en casos com «*aufegar*» per *ofegar*.

PRONUNCIACIÓ DE A I E EN ELS PARLARS BALEARS

Les vocals a/e en posició àtona

En els parlars balears, com en la resta de parlars orientals, les paraules que acaben amb *a* o *e* àtones es pronuncien amb vocal neutra [ə], com la de les paraules *torre*, *mare*, *mestra*... Així doncs, no és correcte pronunciar amb *e* tancada [e] el final dels mots com ara *classe*, *ema*, *sèrie*, *piràmide*, etc.

La vocal e en posició tònica

La pronúncia amb vocal neutra de la vocal *e* en posició tònica és un tret singular dels parlars balears, correcta en qualsevol registre. També és correcta (en comptes de vocal neutra) la pronúncia amb *e* oberta [ɛ] (tal com es fa en el català central) que es dona en la parla d'algunes localitats de l'arxipèlag (Alaró, Binissalem, Lloseta, Maó, Sant Josep o Sant Antoni).

Així doncs, en la varietat estàndard i en qualsevol registre, mots com ara *anglès*, *ceba*, *cadena*, *set*, *pera*, *vermell*, etc., admeten, d'acord amb la fonètica local, les pronúncies amb vocal neutra i amb *e* oberta (i *e* tancada en els parlars occidentals).

Coherència en la pronunciació

La varietat estàndard de la llengua no impedeix la presència de pronúncies pròpies dels parlars balears (o d'altres varietats dialectals), que l'enriqueixen. Però, per coherència, no s'han de mesclar pronúncies admeses de varietats diferents. Així doncs, per exemple, no és admissible, en un mateix discurs, pronunciar «*par[ə]*», «*map[ə]*» i «*c[ə]s[ə]t[ə]*» o «*c[ə]s[ɛ]t[ə]*», al costat de «*par[e]*», «*map[a]*» i «*c[a]s[e]t[a]*», pronúncies pròpies dels parlars occidentals.

LA SÍL·LABA TÒNICA DE CERTES PARAULES

La síl·laba tònica

Algunes paraules presenten dubtes respecte a la posició de la síl·laba tònica i sovint es pronuncien de forma incorrecta, per interferència d'altres llengües.

Cal fixar-se en quina és la síl·laba tònica de les paraules següents:

- SÓN PARAULES AGUDES, tot i que sovint es pronuncien incorrectament com a planes: *afil*, *elit*, *fluor*, *futbol*, *handbol*, *hoquei*, *iber*, *interval*, *linier*, *oboè*, *oceà*, *poliglòt*, *radar*, *Tibet*, *timpà*, *tiquet*, *xandall*, *xassís*, *zenit*... I els mots acabats en *-gram*: *centigram*...
- SÓN PARAULES PLANES: *amoníac*, *intèrfon*, *magnetòfon*, *medul·la*, *missil*, *Múnic*, *omòplat*, *policíac*, *rèptil*, *tèxtil*, *tortícolí*... I els mots acabats en *-litre* (*centilitre*...), *-grama* (*telegrama*...), *-sfera* (*atmosfera*...).
- Així mateix, són planes les formes del PRESENT D'INDICATIU dels verbs acabats en *-iar* (la vocal tònica és la *i*): *negocia*, *denuncia*... (i no **negòcia*, **denúncia*...). En aquesta frase s'observa la diferència: *La plataforma denuncia* (verb, paraula plana) *en els mitjans de comunicació que la denuncia* (substantiu, paraula esdrúixola) *interposada en contra seva no té fonaments*.
- SÓN PARAULES ESDRÚIXOLES: *aurèola*, *rubèola*, *olimpíada*, *període*, *pneumònia*, *termòmetre*, *vàlua*...

PRONUNCIACIÓ DE LES VOCALS O/U

La vocal o en posició tònica

La *o* en posició tònica pot ser oberta [ɔ] (*oli*, *però*, *sort*...) o tancada [o] (*poma*, *meló*, *sord*...). S'ha de diferenciar la pronúncia de les dues *o* tòniques.

En un registre formal, és inadmissible la pronúncia amb [o] de la vocal *u* en mots com *subornar*, *suportar*, *muntanya*, *muntar*, *estudiar*, *bullir*, *municipal*, *humitat*, *turment*, *fugir*, *Lluís*, *cruixir*, *punyir*, *vulguem*, *vulgueu*, *puguem*, *pugueu*...

La vocal o en posició àtona

En la major part del domini del català oriental, la grafia *o*, quan correspon a un so àton, es pronuncia [u]: «*c[u]mprar*». Ara bé, hi ha llocs del domini oriental en què es manté la pronúncia [o]: «*comprar*». S'ha de tenir en compte que ambdues pronúncies són correctes en qualsevol registre.

En els parlars balears, la confusió de *o* i *u* àtones és general en eivissenc, menorquí i el parlar de Sóller. La resta de poblacions de Mallorca mantenen la *o* en circumstàncies diverses segons la zona:

- a) Palma, Manacor, Inca, etc., mantenen la *o* en qualsevol posició: «*colom*», «*colomí*», «*conill*», «*costura*»...
- b) A una gran part de l'illa, només es tanca la *o* en *u* quan dins el mot segueix una *i* o una *u* tòniques: «*c[u]ll[u]mí*», «*c[u]nill*», «*c[u]stura*»... (però «*colom*»).

Tant en els registres informals com en els formals, cal mantenir la coherència en la pronúncia de la vocal *o* àtona. Per exemple, no és admissible, en un mateix discurs, pronunciar «*c[o]seta*» i «*p[o]sar*» al costat de «*br[u]meta*» i «*s[u]par*».

PRONUNCIACIÓ D'ELISIONS I SINALEFES

Pronunciació d'elisions i sinalefes

En català, quan entren en contacte una vocal en posició final de paraula i una altra en posició inicial, poden donar-se aquests fenòmens fonètics:

- Sinalefa: es mantenen les dues vocals en contacte, però es pronuncien en una sola síl·laba.

té il·lusió → «*teil·lusió*»

hi ha temps → «*ia temps*»

ho apliques → «*uapliques*»

- Elisió: una de les dues vocals en contacte no es pronuncia. Quan un dels sons és la vocal neutra, aquesta sempre deixa de pronunciar-se.

setze anys → «*sedzanys*»

una òpera → «*unòpera*»

entri immediatament → «*entrimmediatament*»

L'apostrofació de l'article i de la preposició *de* són també casos d'elisió en què una de les vocals no només deixa de pronunciar-se, sinó que també desapareix gràficament:

l'arbre, vendré d'hora, l'amiga, l'ungla, l'Índia...

PRONUNCIACIÓ DELS SONS OCLUSIUS P/B, T/D, C/G

La pronúncia geminada

En els parlars orientals, és pròpia de l'àmbit general la pronúncia geminada dels sons *-b-* [bb] i *-g-* [gg] dels grups *-bl-* i *-gl-* entre vocals. En els parlars occidentals es pronuncia de manera contínua [b] i [g].

-bl-: *agradable, diable, doble, horrible...*

-gl-: *arreglar, regla, regle, segle...*

Atenció: s'ha de pronunciar la *-b-* final de la preposició *amb* quan el mot següent comença per vocal: *pa amb oli...*

PRONÚNCIA DELS SONS OCLUSIUS EN UN REGISTRE FORMAL

La terminació –tat

En registres formals s'han de pronunciar amb la terminació «tat» (i no «dat») les paraules femenines acabades en –etat i –itat.

–etat: *ansietat, novetat, pietat, varietat...*

–itat: *accessibilitat, autoritat, barbaritat, capacitat, debilitat, felicitat, humanitat, identitat, localitat, mucositat, suavitat...*

En canvi, la terminació –dat es pronuncia d'acord amb la grafia en casos com *edat, soledat, claredat...*

També en registres formals és recomanable pronunciar la consonant oclusiva a final de síl·laba davant una altra consonant: *escriptor, abstracte, acceptar, accent, contractar, maltractar, objecte, respecte...*

PRONUNCIACIÓ INCORRECTA DE LES CONSONANTS NASALS

Pronúncia incorrecta de les consonants nasals m i ny a final de paraula

En posició de final de paraula, les consonants *m* i *ny* s'han de pronunciar de la mateixa manera que es pronuncien entre vocals, i no s'han de reduir a *n*.

Avui farem un taller de còctels amb romm.

Ha vingut un alemany amb un bonyny al cap.

PRONUNCIACIÓ DE LA H

Pronúncia de la h

En català, la *h* no se sol pronunciar i en la majoria de casos només té valor etimològic: *haver, hivern, hospital; alhora, subhasta, tothom; ahir, prohibir, vehicle; Homer; Horta...*

Hi ha casos, però, en què la *h* es pronuncia aspirada:

- En el verb *halar* ('menjar').
- En algunes interjeccions: *ehem!*; *ha, ha, ha...*
- En estrangerismes no adaptats fonèticament al català: *hall, hippy, hobby...*
- En noms propis no adaptats (i els seus derivats) en què la *h* ha conservat la pronúncia de la llengua d'origen: *Hamlet, Hitler, hamletità, hitlerità...*

Atenció: les paraules següents han estat adaptades i, per tant, la *h* no es pronuncia aspirada: *handbol, haixix, hoquei...*

PRONUNCIACIÓ DE LA ESSA SORDA [s] I LA ESSA SONORA [z]

Pronunciació de la essa sorda [s] i la essa sonora [z]

El català distingeix entre el so de la essa sorda [s] i el so de la essa sonora [z]. La essa sonora s'articula sense la vibració de les cordes vocals (*sabata, espessa, capaç...*), mentre que la essa sonora s'articula fent-les vibrar (*posar, zebra...*).

És molt important distingir aquests dos sons, perquè la grafia depèn de com es pronuncien.

Mots amb la lletra zeta

S'ha de parar un esment especial a pronunciar amb essa sonora la grafia zeta, com en els casos que es detallen a continuació:

- a) Mots que comencen amb la lletra zeta: *zebra, zona, zoo...*
- b) Mots d'origen grec: *amazona, bizantí, ozó, topazi, trapezi...*
- c) Composts formats amb *esquizo-*, *piezo-*, *rizo-*, *-zoic*, *-zou*, *-zoide* i *-zoari*: *esquizofrènia, paleozoic, rizoma, espermatozoide...*
- d) Manlleus: *kamikaze* i *nazi*.

Mots que contenen -fons-, -dins- i -trans-

Les paraules que contenen les formes *-fons-*, *-dins-* i *-trans-* es pronuncien amb essa sonora [z]: «*enfon[z]ar*», «*endin[z]ar*», «*tran[z]atlàntic*», «*tran[z]acció*»...

Sonorització de la essa sorda: [s] > [z]

Quan una paraula acaba en essa i va seguida d'una altra paraula que comença per vocal, la essa s'ha de pronunciar sonora: *els altres* > «*el[z]altres*», *les dones* > «*le[z]dones*»... El fet de no pronunciar sonora aquesta essa és una incorrecció que cal evitar.

PRONUNCIACIÓ DE LES DE LES CONSONANTS AFRICADES ALVEOLARS

Pronúncia de la consonant africada alveolar sonora

La grafia *-tz-* de mots com ara *atzar, dotze* o *setze* es pronuncia [dz]: «*a[dz]ar*», «*do[dz]e*», «*se[dz]e*».

Sonorització del so africad alveolar sord

A fi de paraula, el so africad alveolar sord [ts] es pronuncia [dz] si el mot següent comença en vocal: *tots* / *Veniu tots aquí* > «*to[ts]*» / «*Veniu to[dz] aquí*».

PRONUNCIACIÓ DEL SUFIX *-ITZAR*

El sufix -itzar

En un registre formal, tant la pronúncia africada del sufix *-itzar* («i[dz]ar») com la pronúncia fricativa («i[z]ar») d'aquest sufix són acceptables: «locali[dz]ar» o «locali[z]ar». Així mateix, les terminacions *-ització* i *-itzable* també admeten aquesta doble pronúncia: «organit[dz]ació» o «organiz[aci]ó», «il·legali[dz]able» o «il·legali[z]able»...

Les paraules *improvisar* (*improvís + -ar*), *matisar* (*matís + -ar*), *tamisar* (*tamís + -ar*), en què no intervé el sufix *-itzar*, es pronuncien només amb essa sonora [z]. La pronúncia africada d'aquests mots és incorrecta: *«improvi[dz]ar», *«mati[dz]ar», *«tami[dz]at».

PRONUNCIACIÓ DELS SONS FRICATIUS I AFRICATS PALATALS [ʃ], [tʃ], [Z], [dZ]

Les consonants fricatives i africades palatals

Cal parar un esment especial a la pronúncia dels sons fricatius i africats palatals, és a dir, dels sons que es representen amb les grafies *x, g, j, tx, tg, tj, ix* i *ig*.

- Cal anar en compte a pronunciar correctament la *j* i la *g*, que s'articulen produint un so fricatiu (l'aire surt fregant) sonor (amb vibració de les cordes vocals).
 - S'han de pronunciar [ʃ] i no com una *i* paraules com *majúscula*, *jaciment*, *projecte*, *gent*... i no **maiúscula*, **iaciment*, **proiecte*, **ient*...
 - No s'han de pronunciar com una *j* castellana paraules com *pijama*, *gelatina*, *girafa*...
- En els parlars baleàrics i en valencià, és admissible pronunciar africats ([dʒ]) el so [ʒ] entre vocals. Així doncs, mots com ara *passejar*, *llegir*, *rajola*, *roja*... poden pronunciar-se «*passedjar*», «*lledgir*», «*radjola*», «*rodja*»...
- En els parlars orientals, s'ha d'anar amb compte de no pronunciar la lletra *x* inicial o seguida de consonant com si dugués una *t* davant: «*txocolata*», «*txinès*», «*martxa*», en comptes de «*xocolata*», «*xinès*», «*marxa*»...
- En els parlars orientals, no es pronuncia la *i* del dígraf *ix* en casos com *caixa*, *peix*, *serveix*...
- Es pronuncien amb [gz] les paraules començades per *ex-* o *hex-* àtones i la paraula *oxigen*: e[gz]amen, e[gz]èrcit, he[gz]asíl·lab... En alguns parlars de les Balears, aquestes paraules es pronuncien amb [dz] (e[dz]amen, e[dz]èrcit, o[dz]igen...).
- Es pronuncien [ks] la resta de paraules que tenen la grafia *x*: ta[ks]i, mà[ks]im, sinta[ks]i...
- Quan una paraula acaba amb els sons [ʃ], [tʃ] i la següent comença per vocal, aquests sons es converteixen en [Z] i [dZ] respectivament, per l'efecte de l'enllaç fonètic entre les paraules:
 - La paraula *calaix* es pronuncia «*calaʃ*», però davant vocal el so final se sonoritza i es pronuncia «*calaZobert*» (*calaix obert*).
 - La paraula *despatx* es pronuncia «*despatʃ*», però davant vocal el so final se sonoritza i es pronuncia «*despadZobert*» (*despatx obert*).

ELS SONS LATERALS: LA L [l] I LA LL [x]

La l [l] i la ll [x]

- En català, la *ela* es pronuncia mitjançant el contacte entre la part anterior de la llengua i els alvèols (que són unes petites cavitats situades a prop de les dents), o bé aplicant la llengua més avall, sobre les dents de dalt. Aquesta darrera articulació s'anomena *dental*, i és la que es fa a Mallorca i altres llocs.

Quan es pronuncia una *ela* catalana, la part posterior de la llengua adopta una posició còncaua, amb la qual cosa es crea una cavitat que produeix una ressonància velar. D'aquest punt de vista, la *ela* catalana es diu *ela velar*.

Pronunciar la *ela* amb una articulació com l'espanyola o la francesa (alveolar o palatal) és incorrecte i s'ha d'evitar sistemàticament; l'articulació de la *ela* en català és semblant a la de l'anglès, el neerlandès o el rus.

- La *ela* doble s'articula mitjançant el contacte entre la part anterior de la llengua i la part posterior dels alvèols, i s'ha de pronunciar amb un so palatal lateral, ben diferent del de la *i*.

La pronunciació de la *ll* com a *i* (*«*iàgrima*» per «*llàgrima*», *«*cavai*» per «*cavall*», *«*poiastre*» per «*pollastre*», *«*coi*» per «*coll*»...) és una pronunciació incorrecta, denominada *ieisme*, que s'ha estès molt i que cal evitar.

No s'ha de confondre el *ieisme* amb la pronúncia tradicional a les Balears d'algunes paraules en què la *ela* doble es pronuncia *i*: *cella* («*ceia*»), *abella* («*abeia*»), *collir*, *consell*, *cullera*, *fill*, *fulla*, *genoll*, *mirall*, *ovella*, *tallar*, *treball*, *ull*, *vell*, *vermell*, *vull*... En aquests casos, la pronunciació amb *i* és un tret col·loquial, però no incorrecte, i s'admet en els registres informals.

- En general, en els parlars balears, el grup *-ll-* o *-tl-* de paraules com *espatlla/espatla*, *batlle/batle*... es pronuncia amb el so lateral geminat, això és, duplicat: «*espal·la*», «*bal·le*». En canvi, el so no es gemina en casos com *ratlla*, *bitllet* o *butlletí*.

ELS SONS RÒTICS

Els sons ròtics

El so de la *erra* simple s'articula mitjançant una obstrucció simple entre la part anterior de la llengua i els alvèols, mentre que la *erra* doble es fa amb una successió d'obstruccions molt ràpides i breus.

Cal tenir present que en català (llevat del dialecte valencià) la *erra* a final de mot en general no es pronuncia: *estudiar*, *proper*, *sortir*, *cambrer*... Però hi ha casos en què la *-r* final tradicionalment s'ha pronunciat i s'ha de mantenir:

- En la primera persona singular del present d'indicatiu: *prepar*, *consider*, *respir*... En el cas de verbs com *córrer*, *esborrar*, *serrar*, *amarrar*..., apareix el so ròtic vibrant a final de mot: *corr*, *esborr*, *serr*, *amarr*...
- En els infinitius seguits de pronom feble: *anar-hi*, *escoltar-lo*, *telefonar-li*...
- En algunes paraules, segons la varietat geogràfica i el registre, de vegades es pronuncia i de vegades no: *amor*, *futur*, *sulfur*...; *or*, *pur*, *cor*, *mar*, *mur*...

ELS SONS [b] i [v]

Els sons [b] i [v]

Els dialectes balear i valencià mantenen la distinció entre el so [b] (oclusiu bilabial sonor) i el so [v] (fricatiu labiodental sonor). Mentre la *b* s'articula posant en contacte el llavi superior i el llavi inferior, la *v* s'ha de pronunciar amb les dents superiors tocant el llavi inferior. Així doncs, paraules com *beure* ('empassar-se un líquid') i *veure* ('percebre una imatge') s'han de pronunciar diferenciades.